

Kvar i verda finst språket?

Ei drøfting av sosiolingvistikken sitt studieobjekt – i spenningsfeltet mellom individ og kollektiv¹

Av Reidunn Hernes

1 Innleiing og problemstilling

Sosiolingvistikken sitt studieobjekt kan definerast som "the study of language in relation to society" (Hudson 1996:1). Sagt på ein annan måte – sosiolingvistar er opptekne av språket slik det manifesterer seg i sosial kontekst – språket blir sett på som eit sosialt fenomen. Sosiolingvistisk forskning er altså basert på språklege data samla inn "ute i verda", og ein støyter dermed raskt på følgjande problem: *Kvar ute i den store verda finst språket* (Hudson 1996:29)? Dette er eit vanskeleg, men sentralt spørsmål, og synspunkta som står mot kvarandre kan, lett karikert, framstillast på følgjande måte:²

Det eine synspunktet, som vi kan lata William Labov representera, vil vera at *språket som sosialt fenomen må studerast med utgangspunkt i språksamfunnet*. For å sitera Labov: "Language systems are social in nature: a collection of idiolects is not a language" (1971:453).

1 Artikkelen er ein revidert versjon av det vitenskapsteoretiske innlegget til dr.art.-graden som eg heldt på Universitetet i Bergen i juni 2003. Eg vil takka alle som der kom med nyttige kommentarar. Ei særleg takk til rettleiarane mine, Gunnstein Akselberg og Gjert Kristoffersen.

2 Stort sett alle sosiolingvistar (inkludert William Labov og Richard A.Hudson) vil ha eit langt meir nyansert syn på dette spørsmålet enn det det kan verka som eg tilleg dei i denne framstillinga. Målet her er å reindyrka motsetnadene mellom dei to innfallsvinklane for å illustrera dei to grunnsyna som kjem til uttrykk gjennom dei.

Studieobjektet er språket som sosialt fenomen – og som sosialt fenomen er språket berre interessant på eit kollektivt nivå, der det kan studerast som sosialt relaterte variasjonsmønster. Ein typisk studie i denne tradisjonen skildrar den språklege variasjonen i eit språksamfunn, med vekt på korleis dei sosiale strukturane i samfunnet blir gjenspegla i distribusjonen av variantar av språklege variablar. Reindyrka språksamfunnsstudiar av denne typen er blitt kritiserte for å implisera at individet sin makrososiale bakgrunn passivt blir reflektert gjennom bruken av til dømes fonologiske variantar (Milroy 1980:14; Romaine 1994:221) – og for dermed å innebera ei form for sosial determinisme.

Det andre synspunktet, som vi her kan lata Richard A. Hudson representera, vil vera at *språket som sosialt fenomen må studerast med utgangspunkt i språkbrukaren*. Individet må stå i fokus, “[...] because each individual is unique, because individuals use language so as to locate themselves in a multi-dimensional social space [...]” (Hudson 1996:29). I denne tradisjonen blir individet oppfatta som ein sosial aktør som aktivt utnyttar dei språklege ressursane sine i samspel med andre. Studieobjektet er altså individet i språkleg interaksjon. Men også dette standpunktet må tola kritikk. For kan eigentleg individet reknast som ein uavhengig og sjølvstendig aktør? Kan ein heilt sjå bort frå at individet er styrt av strukturelle prosessar?

It is true enough that when we examine a community closely enough, it will inevitably appear that each individual's linguistic pattern differs in some respects from that of everyone else. Yet this unique object, the individual speaker, can only be understood as the product of a unique social history, and the intersection of all the social groups and categories that define the individual (Labov 2001:34).

Samspelet mellom språkbrukar og språksamfunn er komplisert. På den eine sida kan ein beskriva språkbruken til individet som eit resultat av dei språklege normene i det samfunnet han veks opp i. På den andre sida kan ein med like stor rett seia at språkbrukaren gjennom dei språklege handlingane sine er med på å forma språksamfunnet. Dei to sosiolingvistiske grunnsyna som blei presenterte ovanfor fokuserer på ulike sider av dette samspelet, og gjev dermed på kvar sin måte viktige bidrag til eit heilskapleg bilete

av korleis desse mekanismane fungerer. Men er det mogeleg å gje eit klarare bilete av *dynamikken* mellom individnivået og strukturnivået, er det råd å beskriva korleis individet og strukturane gjensidig påverkar kvarandre? Og kan ei djupare innsikt i dette også bidra til å gje oss ei betre forståing av dynamikken i språklege endringsprosessar, der samhandlinga mellom individ og kollektiv er særleg iaugnefallande?

Det er desse spørsmåla denne artikkelen skal handla om. Eg vil innleia med å konkretisera problemstillinga gjennom å visa korleis ho har direkte relevans for forskningsprosjektet eg arbeider med. Deretter vil eg presentera to sosiologiske teoriar som på kvar sin måte fokuserer på dialektikken mellom individ og samfunn. Eg vil så diskutera om, og korleis, desse teoriane kan brukast til å beskriva språklege endringsprosessar. Denne diskusjonen vil ta utgangpunkt i materiale frå mitt eige prosjekt.

Kvar i spenningsfeltet mellom individ og samfunn språket som sosialt fenomen kan plasserast, er eit viktig spørsmål. I sosiolingvistikken har, som vi har sett ovanfor, omgrepet *språksamfunn*³ stått sentralt, både teoretisk og metodisk, men kva dette omgrepet eigentleg refererer til, er det ikkje semje om. Synet ein har på forholdet mellom individet, samfunnet og språket får konsekvensar også for korleis ein oppfattar språksamfunnet. Eg vil difor til slutt drøfta omgrepet *språksamfunn* i lys av dei introduserte teoriane.

2 Individet og dei sosiale strukturane på Os

For tida arbeider eg med eit doktorgradsprosjekt der eg studerer eg talemålsutviklinga i ei gruppe ungdomar frå Os sør for Bergen. Eg følgjer desse ungdomane over ein periode på fem år, frå dei er femten til dei blir tjuve år, og studerer i kor stor grad talemålet deira endrar seg i denne perioden. Innfallsvinkelen er kvalitativ, og

³ *Språksamfunn* er den vanlege norske omsetjinga av det engelske omgrepet *speech community*. Omsetjinga er ikkje heilt heldig. På engelsk skil ein mellom *community* og *society*, og denne distinksjonen forsvinn i den norske omsetjinga. Eg vil likevel bruka dette omgrepet, sidan det er så innarbeidd i norsk sosiolingvistisk forskning.

prosjektet må seiast å tilhøyra den individorienterte fløyen av sosiolingvistikken. Målet for undersøkingane er å utforska ein sosial realitet, men med stor vekt på dei sosiale aktørane si eiga oppfatning av denne realiteten (Mæhlum 1992:100).

Men når målet er å utforska ein sosial realitet, er det også interessant å setja dei sosiale aktørane sine oppfatningar inn i eit større perspektiv, slik at ein også får innsikt i korleis aktørane handlar i forhold til dei sosiale strukturane som er ein del av kvardagen deira. Med utgangspunkt i tradisjonelle sosiolingvistiske tilnæringsmåtar kan dette gjerast gjennom å studera samspelet mellom informantane sine språklege haldningar og handlingar, og makrososiale forhold som til dømes demografiske strukturar og den sosiale bakgrunnen til kvar enkelt informant.

Så langt i prosjektet, som byggjer på hovudfagsavhandlinga mi (Hernes 1998), har eg prøvd å beskriva forholdet mellom individa i undersøkinga og kollektivet dei er ein del av ved hjelp av eit velprøvd sosiolingvistisk omgrepsapparat. For å studera samanhengen mellom sosiale makrostorleikar som kjønn og foreldrebakgrunn og bruk av språklege variablar, brukte eg *korrelasjonsteknikkar henta frå klassisk sosiolingvistik* (labovtradisjonen), som igjen er inspirert av amerikansk sosiologisk strukturalisme. I denne tradisjonen er det eit hovudpoeng å visa korleis makrostorleikar som klasse og kjønn får innverknad på den språklege praksisen hjå individet. For å kasta lys over dei individuelle strategiane til informantane har eg brukt *akkommodasjonsteorien* henta frå sosialpsykologien (Thakerar, Giles et al. 1982), saman med "identitetshandlingsteorien" (*acts of identity*) (Le Page and Tabouret-Keller 1985). Eg har også teke i bruk *nettverksteorien*, som er blitt klassisk i sosiolingvistikken etter Lesley Milroy sine banebrytande studiar av sosiolingvistiske tilhøve i Belfast (Milroy 1980). Nettverksteorien kan seiast å operera på eit mellomnivå mellom mikro- og makrotilnærmingar, men avgrensar seg likevel til å skildra mekanismane i svært lokale strukturar.

Så langt har eg altså kombinert teori og metode frå den labovinspirerte sosiolingvistiske retninga og meir aktørorienterte sosiolingvistiske retningar, og på denne måten trekt inn både

individperspektivet og strukturperspektivet i analysen. Men dette omgrepsapparatet har ikkje kunna fanga opp sjølve samspelet mellom individa og det sosiale rommet dei lever i, og den rolla *språket* har i dette samspelet. Informantane mine er sosialiserte inn i ein språkleg røyndom der ulike språklege trekk har ulik sosial meining, og dette må dei forholde seg til. På same tid bruker dei det språklege repertoaret dei har til rådvelde kreativt, og dette kan igjen føra til endringar i korleis ulike språklege trekk blir oppfatta sosialt, og dermed også korleis dei blir brukt. Er det råd å utvikla ei teoretisk fundert forståing av språket si rolle i dialektikken mellom individet og kollektivet, ei forståing som kan appliserast på eit gitt datamateriale?

Teoribygging av denne typen er blitt etterlyst tidlegare i sosiolingvistikken. Fleire har etterlyst teoriar som kan kasta lys over mellom anna dei sosiolingvistiske mønstra som viser seg gong på gong i korrelasjonsstudiane:

It would deal with such matters as the production and reproduction of linguistic norms by institutions and socializing practises; how these norms are apprehended, accepted, resisted and subverted by individual actors and what their relation is to the construction of identity (Cameron 1990:88).

Det som trengst er altså teori som kan fanga opp korleis språklege normer på den eine sida blir overført til individet gjennom sosialiseringprosessen, og korleis individet på si side har eit aktivt og fortolkande forhold til dei same normene. Det handlar altså om samspelet mellom det handlande individet og dei sosiale strukturane, og vi skal no løfta blikket bort frå sosiolingvistikken for å sjå om der er innsikter å henta andre stader.

3 Sideblikk til samfunnsvitskapane

Diskusjonen om forholdet mellom individet og kollektivet er ikkje unik for sosiolingvistikken. Alle vitskapar som på ein eller annan måte studerer "[...] society as part of a human world, made by men, inhabited by men [...]" (Berger and Luckmann 1967:189) må ta stilling til paradokset som ligg i at individet på den eine sida må seiast å vera eit resultat av samfunnet det veks opp i, og på den andre

sida er med på å påverka utviklinga av det same samfunnet. Filosofar, historikarar, samfunnspsykologar og ikkje minst sosiologar har svært lenge diskutert kva som kjem først av høna og egget, eller som sosiologen Alan Dawe formulerer det:

~~In a sociology of social system, then, social actors are pictured as being very much at the receiving end of the social system. In terms of their existence and nature as social beings, their social behaviour and relationships, and their very sense of personal identity as social beings, they are determined by it. [...]~~

In total opposition to this, a sociology of social action conceptualises the social system as the derivative of social action and interaction, a social world produced by its members, who are thus pictured as active, purposeful, self- and socially-creative beings (Dawe 1978)

Det er liten tvil om at begge desse vinklingane gjev oss viktige innsikter i mekanismene som verkar i samfunnsutviklinga, og det er såleis ikkje å undrast over at der er gjort forsøk på å integrera strukturperspektivet og handlingsperspektivet i ein og same teori. Eg skal i det følgjande presentera to teoriar som tek utgangspunkt i nettopp dialektikken mellom individ og samfunn.

Den første blei etablert på slutten av sekstitalet av dei fenomenologisk inspirerte sosiologane Thomas Luckmann og Peter Berger. Boka *The Social Construction of Reality* (1967) blei fort ein klassikar, og teorien dei to lanserte i denne boka blei utgangspunktet for den *sosialkonstruktivistiske* retninga i samfunnsvitenskapane. I denne boka argumenterer dei to for at der finst ein gjensidig påverknad mellom individ og samfunn, mennesket skaper samfunnet, men mennesket blir på same tid også skapt av samfunnet. Tre setningar oppsummer Berger og Luckmann sitt prosjekt: "Society is a human product. Society is an objective reality. Man is a social product" (Berger and Luckmann 1967:61). Gjennom at mennesket *eksternaliserer* seg gjennom aktivitet, blir samfunnet konstruert. Etter kvart blir samfunnet opplevd som noko som eksisterer uavhengig av mennesket sjølv, det har foregått ei *objektivering* av samfunnsinstitusjonane. Gjennom *internalisering* blir så mennesket sosialisert inn i det menneskeskapte, men no objektiverte samfunnet.

Høna og egget-problematikken blir altså løyst på følgjande måte: Ja, mennesket kan endra verda, men det gjer det ikkje på eit

grunnlag det har valt sjølv (Veiden 2000:9).⁴ Individet opptrer som ein fortolkande og handlande aktør, men opplever, tolkar og handlar ut frå ein ståstad som er eit resultat av sosialiseringssprossane det har vore gjennom. Sjølv om Berger og Luckmann blir kritiserte for å ha eit betre grep om internaliseringsprosessen enn om eksternaliseringa når det kjem til den teoretiske argumentasjonen (Frønes 1995:35), peikar dei gong på gong på at eksternalisering og internalisering må sjåast i samanheng som to gjensidige prosessar.

Det er råd å tenkja seg at menneskelege samfunn oppstår og utviklar seg på den måten Berger og Luckmann skisserer. Ein kan likevel problematisera at samfunnsutviklinga blir framstilt som ein så harmonisk og konfliktfri prosess. Dei to forfattarane er blitt kritiserte for å fortelja historia til den kvite middelklassen (Veiden 2000:16) og for å leggja for lite vekt på interessemotsetnadene mellom dei ulike gruppene i samfunnet.

Den franske sosiologen Pierre Bourdieu sitt teoretiske fundament liknar på mange måtar det vi finn hjå Berger og Luckmann. Også Bourdieu har fått impulsar frå fenomenologien (Wilkes, Mahar et al. 1990:34), og også Bourdieu er oppteken av dialektikken mellom agentane, som han vel å kalla dei, og samfunnsstrukturane. Også Bourdieu er oppteken av at agentane handlar fritt, men " ikkje på eit grunnlag dei har valt sjølv", for å ta opp att formuleringa vi brukte ovanfor.

*Parce que l'habitus est une capacité infinie d'engendrer en toute liberté (contrôlée) des produits – pensées, perceptions, expressions, actions - qui ont toujours pour limites les conditions historiquement et socialement situées de sa production, la liberté conditionnée et conditionnelle qu'il assure est aussi éloignée d'une création d'imprévisible nouveauté que d'une simple reproduction mécanique des conditionnements initiaux (Bourdieu, Accardo et al. 1986:71).*⁵

⁴ Som Veiden poengterer er det Karl Marx som først har formulert akkurat denne innsikta.

⁵ Fordi habitus er ein uavgrensa eigenskap som heilt fritt (men kontrollert) kan frambringa produkt – tankar, persepsjonar, uttrykk, handlingar – som alltid vil vera avgrensa av dei historiske og sosiale vilkåra dei blir produserte under, så er den vilkårsbestemte fridomen som han garanterer like fjern frå skapinga

Bourdieu prøver å sameina eit strukturalistisk perspektiv med eit konstruktivistisk gjennom dei to omgrepa *habitus* og *felt*. Gjennom *habitus* prøver Bourdieu å gjera greie for handlings- eller aktørnivået utan å hamna i subjektivisme. Dei internaliserte strukturane som habitusen består av influerer individet sin måte å tenkja og handla på, og manifesterer seg i nesten alt det tek seg føre: filmsmak, lesevanar, matvanar, klesstil, o.s.v. Habitus er umedvite og kan ikkje styrast ved hjelp av viljen. Habitusomgrepet gjev oss eit samlande uttrykk for "dialektiken mellom internalisering av ekstermalitet og ekstermalisering av internalitet" (Johansson and Miegel 1996:204) – korleis dei internaliserte strukturane blir ekstermaliserte gjennom handling og vice versa. Eit viktig poeng hos Bourdieu er at menneske frå det ein kan kalla same samfunnsklasse ofte har same type preferansar (klassehabitus).

Gjennom omgrepet *felt* vil Bourdieu gjera greie for strukturelle fenomen utan å hamna i objektivisme. Det sosiale handlingsrommet kan delast inn i ulike felt, der individa har ulike posisjonar. Ein kan til dømes snakka om det akademiske, det økonomiske, og det kulturelle feltet. Innafor kvart felt kjempar ein om kontrollen over dei ressursane som kjenneteiknar feltet (symbolsk makt). For å få tilgang til eit felt treng agenten ei eller anna form for *symbolsk kapital*. Dei posisjonane agenten i eit sosialt felt har, er avhengig av kor mykje av kapitalen i feltet han eller ho har tilgang til. Det gjeld altså å få tak i så mykje kapital som mogeleg, og på same tid forhandla for å få denne kapitalen til å bli endå meir verd innafor det aktuelle feltet. Ofte vil det vera slik at sjansane til å delta i kampen om kapital i eit felt kjem an på kva for klassehabitus ein har – dei som høyrer til dei høgare klassane har større sjansar til å få sine

interesser igjennom⁶. Eit viktig poeng ved feltomgrepet er at personane eller institusjonane i eit visst felt er samde om kva for verdjar det er verdt å stridast om, dei har eit felles verdssystem.

Denne modellen fokuserer på interessemotsetnadene i samfunnet. Bourdieu er oppteken av at der er grunnleggjande skilnader mellom folk. Bakgrunnen for desse skilnadene og korleis dei manifesterer seg får han fram gjennom habitus-omgrepet. Gjennom felt-omgrepet får han vist korleis desse skilnadene blir utgangspunktet for kven som vinn og taper kampen om kapital i det sosiale rommet. Gjennom omgrepa habitus, felt og kapital får vi altså skissert ein teori som fangar opp dialektikken mellom individnivået og strukturnivået, og som fokuserer på interessemotsetnadene mellom agentane og gruppene i samfunnet.

4 Språket i spenningsfeltet mellom individet og kollektivet

4.1 Innleiande avklaringar

Felles for teoriene til Berger og Luckmann og teoriene til Bourdieu er at dei skildrar forholdet mellom individet og strukturane som eit samspel, eit samspel som gjerne fører til at strukturane endrar seg. Eit relevant spørsmål blir då korleis desse innsiktene om sosiale prosessar kan overførast til studiet av språket og språklege endringsprossar. Kan innsikter frå samfunnsvitskapane hjelpe oss til å forstå korleis og kvifor språklege strukturar endrar seg over tid? For å svara på dette spørsmålet må vi ta ein liten ontologisk avstikkar og diskutera kva for fenomen språket kan seiast å vera. Er det meningsfullt og fruktbart å sidestilla språket med andre sosiale fenomen på denne måten? Svaret på dette spørsmålet må vera både ja og nei.

av uføreseielege innovasjonar som frå den reine mekaniske reproduksjonen av dei initiale vilkåra (*eiga omsetjing*).

⁶ Her bør det nok presiserast at Bourdieu sin kultursosiologi er utforma med utgangspunkt i det nokså elitistisk orienterte franske samfunnet.

Svaret er nei, fordi språket spelar ei så fundamental rolle hjå mennesket at det er vanskeleg å sjå kva for andre sosiale fenomen det kan sidestilla med. Språkvitarar har til alle tider late seg fascinera over kor grunnleggjande språket er for den menneskelege sivilisasjonen.

Sproget er uadskillelig knyttet til mennesket og følger ham i al hans færd. Sproget er det redskab hvormed mennesket former tanke og følelse, stemning, stræben, vilje og handling, det redskab hvormed han paavirker og paavirkes, menneskesamfundets sidste og dybeste forudsætning. (...) Ikke en ytre følgesvænd er sproget, men en traad tvundet dybt i menneskesindet, individets, slægtens nedfældede mindeskat og vaagent erindrende, manende samvittighed" (Hjelmslev [1943] 1993: Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse) (Åfarli 2000:15).

Ein kan heller ikkje gjennomføra ein studie av språket utan ved hjelp av språk. Vi er fanga i dei grensene språket sjølv set for kva vi kan uttrykka gjennom det.

Språket spelar også ei svært viktig rolle i konstitueringa av samfunnet, noko Berger og Luckmann legg stor vekt på. Dei peikar på korleis språket kan lausrivast frå her-og-no-situasjonen og slik bli ein objektiv oppbevaringsstad for store samlingar av betydningar og erfaringar, som kan takast vare på over tid og overførast til nye generasjonar. Språket kan konstruera enorme byggverk av symbolske forestillingar "that appear to tower over the reality of everyday life like gigantic presences from another world" (Berger and Luckmann 1967:40). Språket er også den reiskapen vi bruker til å strukturera handlingane og erfaringane våre, slik at dei gjev mening for oss sjølv og for andre. Det er ingen tvil om at språket står i ei særstilling, som noko grunnleggjande ved det å vera menneske.

Men svaret er nei også av andre grunnar. Det kan argumenterast godt for at språkevna er ein del av mennesket si biologiske utrustning, og slik altså er eit fenomen som vi ikkje kan få fulle innsikter i gjennom kunnskap om sosiale prosessar. At språkevna har ei biologisk side er det liten tvil om, det finst ingen andre skapningar på jorda som har menneska si evne til å produsera språk gjennom det som blir kalla dobbel artikulasjon "dvs. at mennesket ved hjelp av ei avgrensa mengd med basiselement kan lage eller generere ei

uavgrensa mengd med nye element”(Áfarli 2000:16). Mange lingvistar meiner at sprákvitskapen sitt studieobjekt er spráket som strukturelt system og/eller den menneskelege sprákevna, og argumenterer for at dette kan studerast heilt utan sideblikk til samfunnsvitskapane, slik Áfarli argumenterer for i det følgjande:

Vi skal rekne sprákets strukturelle konstans som – i ein viss forstand – sprákets essensielle kjerne. Vi reknar m.a.o dei grammatiske eigenskapane som sprákets primære eller basale eigenskapar. Dersom vi spør ein tilfeldig person om kva språk er, vil vi sannsynlegvis få til svar at språk er kommunikasjon, eller noko i den retning, for det som for dei fleste av oss synest å vera det mest karakteristiske ved naturleg språk, er den funksjonen det har som kommunikasjonsmiddel. Ein grunn til at vi likevel vil rekne grammatikken som sprákets essensielle kjerne, er at eit språk utan grammatiske eigenskapar per definisjon ikkje kan finnast (Áfarli 2000: 18).

Men svaret på spørsmålet om språk kan sidestillast med andre sosiale fenomen, må også vera ja. Ja, fordi spráket udiskutabelt også er eit sosialt fenomen. Helge Dyvik peikar på at spráklege data er institusjonelle fakta, ein kode sprákbrukarane er einige om. Det kan ikkje reduserast til ein mental eigenskap hjå kvar enkelt sprákbrukar. Spráket eksisterer i eit sosialt rom. Dersom ein ikkje tek omsyn til dette, vil ein gå glipp av innsikter om språk, ”selv om vi vet ”alt” om sprákbrukernes hjerner” (Dyvik 1992:23).

Pierre Bourdieu var ein ivrig talsmann for å sidestilla språk med andre sosiale fenomen. Han var oppteken av korleis spráket kan studerast som ein manifestasjon av interessemotsetnader:

La constitution d’une marché linguistique crée les conditions d’une concurrence objective dans et par laquelle la compétence légitime peut fonctionner comme capital linguistique produisant, à l’occasion de chaque échange social, un profit de distinction (Bourdieu 1982:43).⁷

Slik blir sprákleg praksis sidestilt med annan sosial praksis:

⁷ Opprettinga av ein lingvistisk marknad skaper vilkår for ein objektiv konkurranse. I denne og ved denne konkurransen kan den legitime kompetansen fungera som lingvistisk kapital som i kvart enkelt tilfelle av sosial utveksling produserer ein *distinksjonsprofitt* (eiga omsetjing).

Eg trur at ein ikkje kan forstå språkbruken fullstendig utan å omplassere dei språklege praksisformene i eit heilt univers av sameksisterande praksisformer; måtane ein et og drikk på, kulturkonsumet, kunstsmaken, sport, klesvanar, møblering, politikk osv. Fordi det er totaliteten av klasse-habitus, altså den posisjonen som blir innteken både synkront og diakront i den sosiale strukturen, som kjem til uttrykk gjennom den språklege habitus, som altså er berre éin av dimensjonane (Bourdieu, Wacquant et al. 1993:134).

Sosiologen Bourdieu er altså sjølv svært klar på at teoriene hans er meinte å kunna kasta lys også over eit språkleg materiale.

Det viser seg altså at språket er eit så komplekst fenomen at det er uråd å beskriva det å utan å bruka fleire innfallsvinklar. Som Henning Andersen formulerer det:

It is essential to recognize that any language is a joint product of nurture and nature. On one hand, it is a cultural institution, assimilated by the individual and freely manipulated by him according to his need and skill, and in relation to the limits set by social convention. On the other hand, it is acquired, maintained and elaborated entirely by the grace of natural language faculty that all the members of our species share (Andersen 1989:8).

Det er slik uråd å svara ja eller nei på spørsmålet om det vil vera fruktbart å utforska språket ved hjelp av eit samfunnsvitskapeleg omgrepsapparat. Svaret på eit slikt spørsmål må bli meir nyansert enn som så. Språket er på same tid eit resultat av sosiale prosessar og eit resultat av mennesket si spesielle biologiske utrustning, og fruktbare studiar av språket kan gjerast frå eit utal med innfallsvinklar. Å diskutera kva for fenomen språket "eigentleg" er, er difor ei lite frukbar tilnærming til problemområdet. Som Rudi Keller så treffande formulerer det: "It is basically naive to ask what language "really" is. The issue is not what language "is", but how one should conceive of it if one is interested in solving certain problems (Keller 1994:154)".

I sosiolingvistikken er det dei sosiale aspekta ved språket vi er interesserte i å kasta lys over. Innafor dette feltet kan vi utan atterhald slå fast at samfunnsvitskapelege metodar er fruktbare. Den menneskelege språkevna set biologiske grenser for korleis språket kan utvikla seg, men innafor desse biologiske grensene konstruerer

språkbrukarane vilkårlege normer. Desse vilkårlege normene kan berre studerast ved hjelp av samfunnsvitskaplege og/eller sosiolingvistiske metodar.

Men det å skilja mellom dei sosiale og dei meir språkinterne sidene ved språket er inga lett oppgåve. Eit svært godt døme på korleis desse to aspekta ved språket verkar saman, kan vi få ved å studera språkendringsprosessar. Isoglossane på norske dialektkart viser oss tydeleg samanhangen mellom dialektgrenser og administrative og demografiske grenser. Slik kan vi vera ganske sikre på at utbreiinga av nye språktrekk har ei eller annan form for samanhang med samfunnsstrukturelle tilhøve. Innsikt i sosiale tilhøve kan likevel ikkje fortelja oss alt om *kva for typar* av endringar vi kan venta oss i ein viss språkstruktur – her må vi gjerne ty til språkinterne tilhøve for å finna svar. Eit klassisk døme kan vera det mykje omtalte samanfallet mellom fonema /ç/ og /ʃ/ som breier seg med stor fart i norske talemål i dag. Dersom ein er oppteken av å sjå på dei språkstrukturelle sidene ved dette samanfallet, må ein trekkja inn fonetiske og fonologiske aspekt, men dersom ein vil kasta lys over mønstra for spreiring, til dømes om spreingsmønsteret kan reknast som eit klassisk døme på såkalla *urban jumping*, må ein ty til meir sosiologiske beskrivingsmodellar.

I historisk lingvistik er det etter kvart blitt meir og meir vanleg å dela ein språkendringsprosess inn i to; *innovasjonsprosessen* og *spreiingsprosessen* (Milroy 1992:169; Croft 2000:4; Labov 2001:466).⁸ Det blir altså halde for viktig at ein må skilja mellom kva som får eit nytt språktrekk til å *oppstå*, og kva som får dette nye språktrekket til å *spreia seg* i eit språksamfunn. Vidare er det vanleg å ty til dei språkinterne faktorane for å kasta lys over innovasjonen, den augneblinken der eit nytt språktrekk oppstår, medan dei språkeksterne faktorane blir trekte inn for å gje innsikt i korleis nye språklege trekk spreier seg (fart, omfang, retning, o.s.v). Dersom vi

⁸ Forskarane det er referert til her bruker ulike omgrep for å beskriva dei to prosessane (Innovasjon: innovation, actuation. Spreiing: propagation, transmission, diffusion), og dei er heller ikkje samstemte når det gjeld kva som karakteriserer dei to prosessane. Det viktige poenget for meg her er likevel å visa at det er vanleg å skilja mellom dei to fasane.

altså aksepterer at språkinterne faktorar er mest relevante i studiet av *innovasjonen* av nye språklege trekk, og at språkeksterne faktorar kan kasta lys over *spreiinga* av dei same trekka, kan vi altså slå fast at samfunnsvitskapleg teori kan brukast til å beskriva kreftene og mekanismane som verkar når nye språklege trekk *spreier seg* i eit språksamfunn.⁹ Slik er det altså mogeleg å bruka tankegodset frå Berger og Luckmann og Bourdieu til å få ei djupare innsikt i mekanismane som er verksame i spreinga av nye språklege trekk i eit språksamfunn.

4.2 Teori møter data

Lat oss begynna med Berger og Luckmann. Korleis kan vi applisera deira idéar på eit språkleg materiale? Gjennom omgrepa *internalisering*, *eksternalisering* og *objektivering* er det råd å beskriva også språklege internaliserings- og eksternaliseringsprosessar. Individet blir sosialisert inn i ein røyndom med språklege strukturar som er ladde med ei viss sosial meining. Individet bruker så dei *internaliserte* språklege strukturane som utgangspunkt for sine språkhandlingar. Gjennom det språklege uttrykket dei vel i ulike sosiale samanhengar, *eksternaliserer* dei si tolking av den sosiale meininga i det språklege uttrykket. Etter forhandlingar i språksamfunnet blir denne spesifikke sosiale ladinga av dei språklege strukturane etter kvart oppfatta som noko som eksisterer uavhengig av språkbrukarane, det skjer ei *objektivering*. Dette blir så utgangspunktet for den språklege sosialiseringa av nye språkbrukarar i språksamfunnet – og slik er ringen slutta. Slik vil ein kunna beskriva korleis den sosiale meininga i språklege strukturar blir overført, endra og vidareført i eit språksamfunn.

⁹ Her må det presiserast at eg ikkje er sikker på at ein kan få full innsikt i innovasjonsfasen ved berre å trekkja inn språkinterne faktorar. Det viktige i denne samanhengen er likevel at dei språkinterne faktorane ikkje ser ut til å ha særleg relevans for *spreiinga* av språklege trekk, slik at vi kan forsvara å bruka samfunnsvitskapleg teorigrunnlag i studiet av spreing. Der finst likevel døme på at språkstrukturelle faktorar er blitt brukt til å sannsynleggjera kvifor eit språktrekk ikkje vil spreia seg til eit visst språkområde– jf. til dømes spreinga av skarre-r i Noreg (Torp 2000).

For å gjera denne modellen litt meir konkret, vil eg kort visa korleis han kan gje meining til data frå materialet mitt: Informantgrunnlaget er altså ei gruppe ungdomar som då dei var femten år gamle, gjekk i same klasse på ungdomsskulen. Dei fleste av dei hadde då gått i same klasse i ni år. Dei har ulik foreldrebakgrunn, nokre har foreldre frå Os, andre frå Bergen, og nokre har foreldrebakgrunn frå heilt andre stader. I den første innsamlingsfasen i prosjektet mitt viste det seg tydeleg at der var ein samanheng mellom språklege val og foreldrebakgrunn. Dei av informantane som hadde ein eller fleire av foreldra frå Os skilte seg klart ut med ein lågare bergensprosent enn dei som *ikkje* hadde foreldre frå Os. Det kan altså sjå ut som om primærsosialiseringa har fått konsekvensar for det språklege uttrykket til informantane. Informantane har likevel eit talemål som langt frå er identisk med det foreldra deira har. Vi kan ta dei med foreldrebakgrunn frå Os som døme: Om vi går ut frå at foreldregenerasjonen sitt osmål liknar på det Arne Aarseth i si hovudfagsavhandling frå Os kategoriserer som "yngre osmål" (Aarseth 1974), skil det seg frå talemålet til borna deira på viktige punkt.¹⁰ Desse informantane bruker altså fleire talemålstrekk frå osmålet enn jamaldringane deira med foreldrebakgrunn frå andre stader enn Os, men dei har også teke opp trekk som ikkje kan tilskrivast foreldrebakgrunn, men som dei har felles med jamaldringar med annan foreldrebakgrunn.

Med Berger og Luckmann kan vi tolka desse opplysningane på følgjande måte: Informantane med foreldrebakgrunn frå Os har gjennom sosialisering fått internalisert språklege strukturar ladde med ei viss sosial meining. Men desse informantane har fleire sosialiseringsinstitusjonar enn foreldra – dei må orientera seg i eit språksamfunn der foreldre, jamaldringar og andre signifikante språkbrukarar ekternaliserer *ulike* oppfatningar om passende språkbruk i ulike sosiale samanhengar. Gjennom interaksjon i

¹⁰ Eit par døme: Foreldregenerasjonen manglar tonelagsmotsetning, uttalar "kje-lyden" som ein affrikat, bruker pronomenforma "me" i første person fleirtal, og bruker realisasjonen "da" av det peikande pronomenet. Dette er svært sjeldne trekk hjå borna deira.

ungdomsgruppa blir det forhandla fram¹¹ ei tolking av den sosiale meininga i dei ulike variantane av til dømes prosodiske, fonologiske og morfologiske variablar, ei tolking som kanskje skil seg frå den som var internalisert gjennom primærsosialiseringa til foreldra. Denne nye sosiale ladinga av språklege trekk blir etter kvart oppfatta som noko som eksisterer uavhengig av språkbrukarane, som objektiv røyndom, ein røyndom som blir utgangspunktet for komande generasjonar si sosiale og språklege orientering.

For å illustrera korleis den sosiale meininga i eit språkleg trekk kan endra seg kan vi sjå på affrikaten /çç/. Affrikat var så godt som einerådande realisasjon av "kje-lyden" for foreldregenerasjonen til informantane. Denne realisasjonen er nesten borte i mitt materiale, dei fleste informantane praktiserer eit samanfall mellom denne affrikaten og /j/-fonemet. Eit sitat¹² frå ein av informantane kan kasta lys over den sosiale meininga som ligg i denne bruken:

(...) d'e jo mange sånn fra Haugland å sånn så *seie* sånn *itkje* (affrikat) å sånne ting. Men d'e jo veldi bra, asså d'e jo det du *ska* enkli, sant, men asså det kunn'isje falt meg inn å sagt *itkje* å *tkjole* å alle sånne ting.

(...)

Er det stor forskjell på dialekten til dei du går i klasse med?

Ja, sånn så – di utfra Haugland, sant, å ut mot Halhjem å sånn, der har di jo – veldi sånn bygde – å - sånn *itkje* å sånn.

I følgje denne informanten, som har foreldrebakgrunn frå Os, og som er oppteken av å snakka osdialekt og ikkje ta i bruk bergenske talemålstrekk, går grensa ved denne lyden. Sjølv om det er den ein "eigentleg" skal bruka, er han blitt for sosialt lada med verdiar som

¹¹ Berger og Luckmann nyttar omgrepa *interaksjon* og *forhandling* for å beskriva korleis individ samhandlar i det dei kallar "ansikt-til-ansikt-situasjonar". Dei skildrar korleis ein bruker stereotypiar om "den andre" som eit utgangspunkt for kommunikasjonen, type-skjema som så blir justert fortløpande i møtet med den andre. Særleg applisert på eit språkleg materiale skal ein vera klar over at ein her ikkje nødvendigvis snakkar om medvitne prosessar. Omgrepa er elles kjende frå språklæringsteoriar, både innafor andrespråksforskning og meir generell psykologisk læringsteori, men her har dei ei litt anna tyding.

¹² Her transkribert ortografisk for å letta lesnaden

"bygdespråk" og "bondelyd". Det er dei eldre, og dei frå utkantane som bruker denne lyden, og han er ikkje lenger akseptabel for unge sentrums-osingar. Denne sosiale kodinga av affrikaten er ny, og forhandla fram gjennom eit møte mellom dei einskilde språkbrukarane sine språklege realisasjonar. Den akseptable erstatninga blir altså /ʃ/-fonemet, som slik får eit utvida verkeområde. Dette samanfallet har spreidd seg til Os frå bergensk ungdomsspråk, og den sosiale meininga i denne realisasjonen kan altså tolkast på to måtar – som eit uttrykk for urbanitet, og som eit uttrykk for ungdommelegeheit. Eller kanskje heller motsett: Bruken av affrikat signaliserer det rurale og det alderdommelege. For å signalisera at ein er "heilt vanli, liksom", produserer ein eit samanfall av *kje-* og *sje-*lyden.

Informantane bruker altså dei språklege trekka dei har tilgjengelege i det diffuse språksamfunnet dei lever i til å visa kven dei er, dei eksternaliserer sin sosiale identitet gjennom språklege val. Og gjennom dei ulike språklege eksternaliseringsmønstra dei ulike individa omjev seg med, får den sosiale meininga i dei ulike språklege variantane ein slags status som objektiv røyndom for språkbrukarane, ein røyndom som endrar seg over tid.

Tankegodset frå Berger og Luckmann fungerer godt når vi prøver å kasta lys over korleis den sosiale meininga i språklege trekk endrar seg over tid. Fordi teorien deira ikkje fokuserer særleg på sosiale skiljeliner i samfunnet (jf. kap. 3), er han ikkje like fruktbar dersom vi er opptekne av språkleg variasjon på eit synkront nivå, eller i korleis språkleg variasjon kan beskrivast som eit resultat av interessemotsetnader mellom ulike grupper i samfunnet. Her kan vi kanskje få hjelp av Pierre Bourdieu. Hjå Bourdieu finn vi reiskapar til å sjå korleis mønstra for språkleg endring er eit resultat av forhandlingar mellom agentar med ulik habitus i eit sosialt rom, eller "møtet mellom ein språkleg habitus og ein språkleg marknad" (Bourdieu, Wacquant et al. 1993). Dei unge osingane eg har brukt som informantar kan ut frå dette beskrivast som sosiale agentar som bruker dei språklege ressursane sine når dei deltek i det spelet som går føre seg i ulike sosiale felt. Her blir det forhandla om kva som kan akseptertast som legitime handlingar, språkhandlingar inkludert. Slik

kan dei språklege endringsmønstra til informantane beskrivast ut frå kunnskap om dei sosiale felta dei er ein del av. I og med at der ser ut til å vera store sprik mellom dei ulike informantane sine språklege endringsstrategiar i den undersøkte perioden, kan det vera interessant å undersøkje om slike sprik kan setjast i samanheng med dei ulike sosiale felta informantane deltek i. Ei liknande tilnærming er faktisk prøvd i norsk sosiolingvistik. I doktoravhandlinga si appliserer Gunnstein Akselberg Bourdieu sin modell på eit språkleg materiale frå Voss, ved å sjå på samhengane mellom kva sosiale felt informantane hans tilhøyrde og kva for språklege trekk dei produserte (Akselberg 1995).¹³

Innsikter frå Bourdieu kan også fungera fruktbart i studiet av mønstra for spreiring av nye språklege trekk på meir overordna basis, til dømes i forhold til spørsmål om omfanget av spreiringa av nye språklege trekk og den sosiale og geografiske retninga på spreiringsprosessen. Ein kan til dømes studera korleis ulike språklege trekk blir "prissett" (jf kapital) og brukt innafor ulike typar sosiale felt. Dette er svært interessant i språkendringsstudiet, fordi det ofte viser seg å ikkje vera dei språklege trekk som tradisjonelt er blitt rekna for å ha høgast prestisje som spreier seg. Ser ein på kva for språklege trekk som spreier seg til omlandet rundt dei største byane i Noreg til dømes, er det dokumentert at det ikkje er det ein tradisjonelt har rekna som høgstatustrekk, men derimot trekk frå byvarietetar med lågare sosial status (Mæhlum, Akselberg et al. 2003:240). Nye trekk utan støtte i etablerte dialektar kan også spreia seg i rasande fart, sjølv om dei er svært stigmatiserte i enkelte grupper. Eit døme på dette kan vera det tidlegare nemnte samanfallet mellom /ç/ eller /çç/ og /ʃ/ i norske talemål, som altså har gjort sitt inntog i den ungdomsgruppa eg studerer på Os. Eit anna døme er

¹³ Gunnstein Akselberg har i si tilnærming modifisert Bourdieu sitt feltomgrep. Han deler inn Vossebygda i det han kallar "sosiale aktivitetsfelt" (Akselberg 1995:164ff), der det viktigaste er kampen mellom felta, ikkje kampen innafor kvart felt. Eg har så langt ikkje tatt stilling til kva for tilnærming eg bør ha til dette omgrepet, det viktigaste poenget for meg på dette stadiet er at der kan vera ein samanheng mellom interessemotsetnader knytta til felttilhøyrse og språklege strategiar.

samanfallet mellom subjekts- og objektsforma av det personlege pronomenet i andre person eintal som er på frammarsj i Aust-Agder (Broberg 2001). I sosiolingvistikken har ein brukt omgrepet *covert prestige* for å fanga opp språklege normer som skil seg frå dei offisielt aksepterte.¹⁴ Dersom ein bruker Bourdieu si tankeverd, vil ein ha reiskapar til å beskriva i kva grad språklege trekk med såkalla "covert prestige" kan ha fått ein type legitimitet i visse sosiale felt. Korleis forhandlingane om språkleg legitimitet går føre seg innafor ulike sosiale felt er spesielt interessant her.

5 Individet, kollektivet og språksamfunnet

Til slutt vil eg kort drøfta korleis teoriane til Bourdieu og Berger og Luckmann kan brukast til å kasta lys over omgrepet *språksamfunn*, som har vore sentralt, både teoretisk og metodisk, i sosiolingvistisk forskning. For ein disiplin som er oppteken av forholdet mellom språkbrukaren, språksystemet, og det sosiale rommet der språksystemet blir innlært, brukt og endra, er dette eit omgrep det er vanskeleg å koma bort i frå. Men kva dette omgrepet skal dekkja, og om det i det heile er eit fruktbart teoretisk omgrep, er det stor usemje om.

Eit av dei store stridsspørsmåla i diskusjonane rundt språksamfunn-omgrepet har nettopp å gjera med individ/kollektivproblematikken. Ein diskuterer om omgrepet bør definerast med utgangspunkt i den individuelle språkbrukaren eller med utgangspunkt i heile kollektivet av språkbrukarar. Og striden står mellom dei to sosiolingvistiske tradisjonane eg skisserte opp i innleiinga – labovtradisjonen versus dei interaksjonelt orienterte sosiolingvistane.

Ei reindyrking av dei to standpunkta får vi om vi set opp måten William Labov definerer språksamfunnet på mot den måten Richard Hudson oppfattar omgrepet på. Labov understrekar i sin definisjon korleis språksamfunnet er eit kollektiv som faktisk har felles normer

¹⁴ Dette er kanskje ikkje eit heldig omgrep, ein kan spørja seg kven "covert prestige" er skjult for, men i mangel på eit anna etablert og dekkjande omgrep bruker eg det likevel.

for språkbruk, normer som kan observerast gjennom dei regelmessige mønstra for språkleg variasjon:

The speech community is not defined by any marked agreement in the use of language elements, so much as by participation in a set of shared norms, these norms may be observed in overt types of evaluative behaviour and by the uniformity of abstract patterns of variation which are invariant in respect to particular levels of usage (Labov 1972:120f).

Labov meiner altså at språksamfunnet er eit kollektiv som let seg avgrensa, eit kollektiv som har felles kunnskapar om og haldningar til dei språklege variantane som er tilgjengelege. I Labov sitt språksamfunn viser ein kva plassering ein har i den sosiale strukturen gjennom dei språklege variantane ein bruker. Richard Hudson stiller seg tvilande til denne bruken av omgrepet. Han meiner at eit språksamfunn må eksistera som ein psykologisk realitet for medlemene. Dermed blir det altså språkbrukaren sjølv som avgjer kven som høyrer til i hans eller hennar språksamfunn, det let seg ikkje avgjera utanfrå:

If we take the position that speech communities should have some kind of psychological reality for their members [...], then it follows that we must identify different speech communities in the same population according to the person whose viewpoint we are taking (Hudson 1996:27).

Desse to definisjonane representerer høvesvis eit ekstremt strukturorientert og eit ekstremt individorientert standpunkt. Labov skisserer eit avgrensa kollektiv der alle, ut frå si sosiale plassering, "spytta ut" dei rette formene ut frå eit felles normsett, dersom vi set det heile litt på spissen. Hudson gjev oss eit bilete av ei verd der kvart individ heilt på eiga hand orienterer seg i eit mylder av språklege variantar og kvar for seg definerer kva for andre individ dei oppfattar som medlem i "sitt språksamfunn". Men ingen av desse beskrivingane klarer å fanga opp korleis språkbrukaren og språksamfunnet gjensidig påverkar kvarandre gjennom dialektiske prosessar, slik vi har vore inne på tidlegare.

Å leita etter ein fast definisjon på omgrepet *språksamfunn* er nok ikkje særleg fruktbart. Ein slik definisjon vil alltid måtta tilpassast dei

problemstillingane han skal brukast til å kasta lys over. Dersom vi ønskjer å fokusera på dialektikken mellom språkbrukaren og dei sosiale og lingvistiske strukturane i samfunnet, får dette også konsekvensar for korleis vi ser på språksamfunnet. Då må vi klara å kombinera Labov sitt poeng om korleis kollektivet har felles internaliserte normer for språkbruk med Hudson sitt: At språkbrukaren uttrykkjer sosial meining gjennom subjektivt funderte språklege val.

Gjennom presentasjonen ovanfor, der eg skisserte korleis teoriane til Berger og Luckmann og Bourdieu kunne gje oss reiskapar til å forstå samspelet mellom språkbrukaren og språksamfunnet på Os, meiner eg også å ha argumentert for at desse teoriane gjev grunnlag for ei alternativ forståing av omgrepet *språksamfunn*, ei forståing som kan samla opp i seg ståstadene til Hudson og Labov. Eit viktig poeng både hjå Berger og Luckmann og Bourdieu er at individet og kollektivet påverkar kvarandre i ein dialektisk prosess. På den eine sida bruker språkbrukarane dei språklege ressursane dei har til rådvelde (gjennom *internalisering*) til å visa kven dei er gjennom eit språkleg uttrykk (*eksternalisering*), eit perspektiv vi kjenner igjen frå Hudson, på den andre sida får den sosiale meininga i dei ulike språklege variantane etter kvart status som objektiv røyndom (*objektivering*),¹⁵ eit perspektiv vi kjenner igjen frå Labov sitt syn på kva språksamfunnet er.

6 Avslutning

Det kan vera ei passende avslutning å gå tilbake til spørsmålet eg stilte i innleiinga – kvar ute i den store verda finst eigentleg språket? Vi ser at spørsmålet er uråd å svara på. Som Helge Dyvik seier det: Språkforskarar konstruerer studieobjekta sine avhengig av dei problemstillingane dei er opptekne av å forska på (Dyvik 2000:183), og spørsmålet om kvar språket "eigentleg" finst blir dermed

¹⁵ Hos Bourdieu er det Berger og Luckmann kallar objektivering noko som går føre seg innafor kvart enkelt sosiale felt, ved at der her utviklar seg ein konsensus om kva for verdisystem som gjeld, og kva ein kjempar om.

meningslaust. Språket som sosialt fenomen kan belyst både frå ein individorientert og ein kollektivt orientert innfallsvinkel, slik det er vist i mange sosiolingvistiske studiar dei siste åra. I denne artikkelen har eg presentert ein tredje innfallsvinkel som eg meiner kan visa seg å vera fruktbar: studiet av *samspelet* mellom sosiale aktørar og sosiale strukturar, med fokus på språket si rolle i dette samspelet.

Litteratur

- Akselberg, G. (1995). *Fenomenologisk dekonstruksjon av det labov-milroyske paradigmet i sosiolingvistikken: Ein analyse av sosiolingvistiske tilhøve i Voss kommune*. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Andersen, H. (1989). Understanding linguistic innovations. *Language Change. Contributions to the Study of its Causes*. L. E. Breivik and E. H. Jahr. Berlin: Mouton de Gruyter: 5–7.
- Berger, P. L. og T. Luckmann (1967). *The Social Construction of Reality : A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Garden City, N. Y.: Doubleday.
- Bourdieu, P. (1982). *Ce que parler veut dire : L'économie des échanges linguistiques*. Paris: Fayard.
- Bourdieu, P., A. Accardo, et al. (1986). *La Sociologie de Bourdieu : Textes choisis et commentés*. Bourdeaux: Mascaret.
- Bourdieu, P., L. J. D. Wacquant, et al. (1993). *Den kritiske ettertanke : Grunnlag for samfunnsanalyse*. Oslo: Samlaget.
- Broberg, E. (2001). Kan e kjøre me DU? *Målbryting: Skrifter frå prosjektet Talemålsendring i Noreg* 5: 205–233.
- Cameron, D. (1990). Demythologizing Sociolinguistics: Why Language Does Not Reflect Society. *Ideologies of Language*. J. E. Joseph and T. J. Taylor. London: Routledge: 7993.
- Croft, W. (2000). *Explaining Language Change : An Evolutionary Approach*. Harlow: Longman.
- Dawe, A. (1978). Theories of Social Action. *A History of Sociological Analysis*. T. Bottomore and R. Nisbet. New York: Basic Books: 362417.
- Dyvik, H. (1992). *To forelesninger om lingvistikken vitenskapsteori*. [Bergen]: Universitetet i Bergen, Institutt for fonetikk og lingvistik.
- Dyvik, H. (2000). Er diakron syntaks mulig? *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 18: 183202.
- Frønes, I. (1995). *Handling og sosial struktur*. Oslo: Institutt for sosiologi.
- Hernes, R. (1998). "Eg snakke sånn så - det komme av seg sjøl" : Ein sosiolingvistisk analyse av talemålsvariasjon hjå ungdomar i Os. Bergen.

- Hudson, R. A. (1996). *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johansson, T. and F. Miegel (1996). *Kultursociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Keller, R. (1994). *On language change : The invisible hand in language*. London: Routledge.
- Labov, W. (1971). The notion of "system" in creole languages. *Pidginization and creolization of languages. Proceedings of a conference held at the University of the West Indies Mona, Jamaica, April 1968*. D. Hymes. Cambridge: Cambridge University Press: 447–472.
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, W. (2001). *Principles of Linguistic Change: Social factors*. Oxford: Blackwell.
- Le Page, R. B. and A. Tabouret-Keller (1985). *Acts of Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Milroy, J. (1992). *Linguistic Variation and Change : On the Historical Sociolinguistics of English*. Oxford: Blackwell.
- Milroy, L. (1980). *Language and Social Networks*. Oxford: Blackwell.
- Mæhlum, B. (1992). *Dialektal sosialisering : En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard*. Oslo: Novus forlag.
- Mæhlum, B., G. Akselberg, et al. (2003). *Språkmøte : innføring i sosiolingvistik*. Oslo: Cappelen akademiske forl.
- Romaine, S. (1994). *Language in Society : An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Thakerar, Giles, et al. (1982). Psychological and linguistic parameters of speech accommodation theory. *Advances in the Social Psychology of Language*. Fracer and Scherer. Cambridge: Cambridge University Press: 205–255.
- Torp, A. (2000). Skarre-r - ingen talefeil likevel? Teorier om opphavet til skarring - og hvor langt skarringa vil gå. *Målbryting*(4): 63–88.
- Veiden, P. (2000). Innledning. *Den samfunnsskapte virkelighet*. P. L. Berger and T. Luckmann. Bergen: Fagbokforlaget: 7–20.
- Wilkes, C., C. Mahar, et al. (1990). *An Introduction to the Work of Pierre Bourdieu : The Practice of Theory*. London: Macmillan.
- Åfarli, T. A. (2000). *Grammatikk - kultur eller natur? : Elementær innføring i det generative grammatikkstudiets vitskapsteori*. Oslo: Samlaget.
- Aarseth, A. (1974). *Osmålet : Et Hordalands-mål i forandring*. Bergen.